

## خورشید در بیان خدا: هفت ویژگی پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله از زبان خدای متعال

حجت الاسلام والمسلمین دکتر اصغر آیتی \*

### اشاره

وجود مبارک پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله قبل از بعثت، زیستی متفاوت با عهد جاهلیت داشت؛ به گونه‌ای که ایشان به صداقت، امانت، وفای به عهد و توجه به فقیران و بردگان شهرت یافته بود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در آن زمان به ناهنجاری‌هایی که در آن جامعه رواج داشت، هرگز آلوده نشد و فرمود: «أَدْبَنِي رَبِّي أَرْبَعِينَ سَنَةً»<sup>۱</sup> چهل سال من تحت نظارت خدا بودم». تا اینکه خدای متعال ایشان را به رسالت مبعوث کرد. خداوند با نزول قرآن با پیامبر رحمت سخن گفت و کتاب هدایت و زندگی را تا قیامت فرستاد. از آنجاکه حبیبش حضرت محمد صلی الله علیه و آله برترین مخلوقش در تمام عالم بود، ایشان را با صفات و ویژگی‌های متعدد به مردم معرفی کرد. سال ۱۴۴۷ قمری را سازمان کنفرانس اسلامی به میمنت هزاروپانصدمین سال تولد حضرت، سال پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله نامیده است؛ از این رو فرصت مغتنمی است که نه تنها خود ما، بلکه عموم افراد جامعه با این وجود مبارک و بی نظیر در طول تاریخ خلقت بیشتر آشنا شویم.

### هفت ویژگی رسول رحمت صلی الله علیه و آله

بهترین راه شناخت صحیح شخصیت و سیره پیامبر خدا صلی الله علیه و آله، قرآن کریم است که خدای متعال با ده‌ها ویژگی رسولش را در کلامش می‌ستاید و معرفی می‌کند. در این نوشتار کوشیده‌ام هفت ویژگی از مهم‌ترین ویژگی‌های پیامبر رحمت را در حد این نوشتار اشاره و تبیین کنم.

\* دانش‌آموخته دکتری قرآن و مدیریت.

۱. ر.ک: حسن بن محمد دیلمی، إرشاد القلوب، ج ۱، ص ۱۶۰.

## ۱. بعثت پیامبر خاتم<sup>سَلَّمَ</sup>، نعمتی عظیم

وجود حضرت محمد<sup>سَلَّمَ</sup> نعمتی بزرگ است؛ همچنین بهره‌مندی امت اسلام از وجود آن حضرت به برکت بعثت ایشان، متنی بزرگ‌تر که این منت بر امت‌های پیشین نهاده نشده است. خدای متعال در قرآن به مسئله نعمت بعثت پیامبر اعظم<sup>سَلَّمَ</sup> اشاره می‌کند و می‌فرماید: «لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ»<sup>۱</sup> همانا خدا بر مؤمنان نعمتی بزرگ ارزانی فرمود، آن‌گاه که پیامبری از خودشان در میان آنان برانگیخت». کتاب فضل تو را آب بحر کافی نیست که تر کنی سر انگشت و صفحه بشماری<sup>۲</sup>

افزون بر اینکه بر اساس روایات فراوانی که از شیعه و سنی نقل شده است، پیامبران الهی<sup>عَلَيْهِمُ السَّلَامُ</sup> و پیروانشان آرزو می‌کردند که از امت محمد<sup>سَلَّمَ</sup> می‌بودند و از خدا می‌خواستند که آنان را از امت او قرار دهد.<sup>۳</sup> شاید با توجه به همین مطلب بود که پیامبر خدا<sup>سَلَّمَ</sup> فرمودند: «هرکسی صبح کند و چهار چیز را یاد نکند، از زوال آن نعمت بر او می‌ترسم... دوم آنکه بگوید: اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنِي مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ؛ ستایش مخصوص خدایی است که مرا از امت محمد<sup>سَلَّمَ</sup> قرار داد».<sup>۴</sup> امت احمد از میان امم  
اولیایی کز امت اویند پیرو شرع و سنت اویند<sup>۵</sup>  
نکته: بی‌شک تمام عالمان مدیون پیامبر رحمت<sup>سَلَّمَ</sup> هستند؛ اما ما به خود چه مقدار در اداکردن این دین کوشیده‌ایم؟

## ۲. برتری پیامبر خاتم<sup>سَلَّمَ</sup> بر دیگر پیامبران الهی<sup>عَلَيْهِمُ السَّلَامُ</sup>

بی‌شک پیامبران الهی<sup>عَلَيْهِمُ السَّلَامُ</sup> از نظر مقام و فضیلت در یک رتبه نبودند؛ بر همین اساس از بین آنها پنج تن پیامبران اولوالعزم نامیده شدند. انبیای اولوالعزم نیز در یک رتبه نبودند و برترین آنها به اقرار خدای متعال و روایات، حضرت محمد<sup>سَلَّمَ</sup> است.<sup>۶</sup>

۱. آل عمران: ۱۶۴.

۲. مسعود ارجاسب (امیدی تهرانی).

۳. علی بن ابراهیم قمی، تفسیر قمی، ج ۱، ص ۲۴۲.

۴. قطب‌الدین راوندی، الدعوات للراوندی، ص ۸۱.

۵. جامی، هفت اورنگ، سلسله‌الذهب، اعتقادنامه.

۶. محمد بن علی ابن بابویه قمی، عیون اخبار الرضا<sup>عَلَيْهِ السَّلَامُ</sup>، ج ۲، ص ۲۷.

«وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ: ۱ و هنگامی را یاد کن که از همه پیامبران پیمان گرفتیم، پیمانی در شأن آنها [که آیین الهی را ابلاغ کنند]، و نیز از تو و از نوح و از ابراهیم و موسی و عیسی پسر مریم».

تقدم نام پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله بر نام دیگر پیامبران و نام بردن از دیگر پیامبران صاحب شریعت به ترتیب زمان بعثت آنان، بیان کننده افضل بودن و برتری پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله است. ۲ همچنین در برخی از روایات ذیل آیه ۱۷۲ سورة «اعراف»، علت افضل بودن پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله، سبقت گرفتن آن حضرت بر دیگر انبیای الهی در اقرار به ربوبیت خدای یگانه دانسته شده است.

احمد محمود ابوالقاسم محمد عقل کل	مخزن سرّ الهی رازدار هشت و چار
در حجاب کُنتُ کنزاً بود حق پنهان هنوز	کاو خدا را بندگی کردی به قلب خاکسار
از گل آدم هنوز اندر میان نامی نبود	کاو شمار نسل آدم کرد تا روز شمار
نار و جنت بود در بطن مشیت مختفی	کاو گروهی را به جنت برد قومی را به نار ۳

صالح بن سهل از امام صادق علیه السلام نقل می کند که آن حضرت فرمودند:

إِنَّ بَعْضَ قُرَيْشٍ قَالَ لِرَسُولِ اللَّهِ صلی الله علیه و آله يَا شَيْءٌ سَبَقَتْ الْأَنْبِيَاءَ وَفُضِّلَتْ عَلَيْهِمْ وَأَنْتَ بُعِثْتَ آخِرُهُمْ وَخَاتَمُهُمْ قَالَ إِنِّي كُنْتُ أَوَّلَ مَنْ أَقَرَّ بِرَبِّي جَلَّ جَلَالُهُ وَأَوَّلَ مَنْ أَجَابَ حَيْثُ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ... وَأَشْهَدُهُمْ عَلَى أَنْفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ قَالُوا بَلَى فَكُنْتُ أَوَّلَ نَبِيٍّ قَالَ بَلَى فَسَبَقْتُهُمْ إِلَى الْإِقْرَارِ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ: ۴

یکی از قریش به پیامبر خدا صلی الله علیه و آله گفت شما به چه چیزی از پیامبران دیگر پیشی گرفتید و بر آنان برتری یافتید، درحالی که شما آخرین و خاتم آنهايي؟ حضرت فرمودند: زیرا من نخستین کسی بودم که به ربوبیت خدای جلیل اقرار کردم و آن گاه که خداوند از انبیا پیمان گرفت و آنان را بر خودشان گواه قرار داد، نخستین کسی بودم که اجابت کردم، [و هنگامی که آنان را بر خودشان گواه ساخت که آیا من پروردگار شما نیستم، گفتند: چرا، تویی پروردگار ما]، پس من نخستین پیامبری بودم که بلی گفتم و در اقرار به پروردگاری خدای عزوجل از آنها سبقت گرفتم.

۱. احزاب: ۷.

۲. ر.ک: سید محمد حسین طباطبائی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۱۶، ص ۲۷۸.

۳. قآنی شیرازی.

۴. محمد بن علی ابن بابویه قمی، علل الشرائع، ج ۱، ص ۱۲۴.

بودم آن روز در این می‌کده از دُرْدکشان که نه از تاک، نشان بود و نه از تاک‌نشان<sup>۱</sup> نکته: امروزه که جهان غرب هجمه عظیمی برای مخدوش کردن چهره آفتاب به راه انداخته است، آیا ما برای معرفی هنرمندانه شخصیت و سیره صحیح رسول رحمت ﷺ به جهانیان تلاش کرده‌ایم؟

### ۳. خاتمیت و شخصیت جهانی رسول اعظم ﷺ

از جمله اوصاف و ویژگی‌هایی که تنها به پیامبر اکرم ﷺ اختصاص دارد و همه مفسران و اندیشمندان اسلامی نیز در رابطه با آن اتفاق نظر دارند، «خاتمیت» ایشان است. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ»<sup>۲</sup> محمد پدر هیچ‌یک از مردان شما نبوده و نیست؛ ولی رسول خدا و ختم‌کننده و آخرین پیامبران است. مقصود از خاتمیت، هم تأخر و خاتمیت زمانی و هم خاتمیت رتبی در قوس صعود است. «خاتم» مهوری است که در پایان نوشته‌ها قرار می‌گیرد؛ خداوند هم با فرستادن انبیا برای جوامع بشری پیام می‌فرستد و پس از پایان گفتار و کلمات خود، سلسله نبوت ایشان را با فرستادن پیامبر اکرم ﷺ، ختم و صحیفه رسالت آنها را با وجود مبارک خاتم الانبیا مهور کرده است. پس هرگز جایی برای نبوت و رسالت دیگری نیست. به همین دلیل می‌فرماید رسول رحمت ﷺ زیور همه انبیا و خاتم آنهاست و سلسله نبوت با آن حضرت مهور شده است و پایان پذیرفته است.<sup>۳</sup>

با اینکه این آیه برای اثبات این مطلب کافی است، اما دلیل خاتمیت پیامبر اعظم ﷺ منحصر به آن نیست، بلکه آیات و روایات دیگری به این موضوع اشاره دارند؛ از جمله: «وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ»<sup>۴</sup> و ما تو را جز برای همه مردم نفرستادیم. یا «أَوْحَىٰ إِلَيْنَا هَٰذَا الْقُرْآنُ لِأُنذِرَكُمْ بِهِ وَمَن بَلَغَ»<sup>۵</sup> این قرآن بر من وحی شده تا شما و تمام کسانی را که این قرآن به آنها می‌رسد، بیم دهم. وسعت مفهوم تعبیر «وَمَن بَلَغَ» رسالت جهانی قرآن و پیامبر اسلام ﷺ را از یک‌سو و مسئله خاتمیت ایشان را از سوی دیگر نشان می‌دهد.

۱. جامی، فاتحة الشباب، غزلیات.

۲. احزاب: ۴۰.

۳. ر.ک: عبدالله جوادی آملی، سیره رسول اکرم ﷺ در قرآن، ج ۸، ص ۲۳.

۴. سبأ: ۲۸.

۵. انعام: ۱۹.

خورشید در بیان خدا: هفت ویژگی پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله از زبان خدای متعال ■ ۲۹۹

نکته: بهترین شناخت و معرفت، شناخت پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله است؛ چرا کمتر از شخصیت و سیره پیامبر خوانده ایم و با مردم در میان گذاشته ایم؟

#### ۴. اسوه‌ای نیکو در همه کارها

از دیگر ویژگی‌های ممتاز رسول رحمت صلی الله علیه و آله که در قرآن مجید از شخص دیگری این‌گونه تمجید و تعریف نشده است، الگو و اسوه‌بودن است: «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ»<sup>۱</sup> به‌راستی که در گفتار و رفتار رسول خدا اقتدایی نیکو برای شما هست.

تعبیر «أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ» در قرآن کریم برای دو پیامبر الهی به کار رفته است: پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و حضرت ابراهیم علیه السلام. اسوه‌بودن درباره حضرت ابراهیم علیه السلام به موردی خاص مقید می‌شود، اما درباره پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مقید نشده است؛ این مسئله بیان می‌کند که پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله الگویی کامل به گونه‌ای فرا زمانی، فرامکانی و فراموضوعی برای همه بشرند. همچنین معرفی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله در جایگاه «الگو» و «أسوة نیکو» بدون هیچ قید و استثنایی، دلیل اعتبار و حجیت همه افعال آن حضرت در تمام حالات است که از صدر اسلام با عنوان «سنت» مورد استناد بوده است. در روایات نیز از اعمال عبادی و غیر عبادی پیامبر صلی الله علیه و آله با تعبیر «أسوه» یاد شده است. آیت‌الله مکارم در توضیح آیه می‌نویسد:

بهترین الگو برای شما نه تنها در این میدان (میدان جنگ) که در تمام زندگی، شخص پیامبر صلی الله علیه و آله است؛ روحیات عالی او، استقامت و شکیبایی او، هوشیاری و درایت و اخلاص و توجه به خدا و تسلط او بر حوادث و زانوزدن در برابر سختی‌ها و مشکلات، هر کدام می‌تواند الگو و سرمشقی برای همه مسلمین باشد. این ناخدای بزرگ به هنگامی که سفینه‌اش گرفتار سخت‌ترین طوفان‌ها می‌شود، کمترین ضعف و سستی و دستپاچگی به خود راه نمی‌دهد. او هم ناخداست، هم لنگر مطمئن این کشتی، هم چراغ هدایت است و هم مایه آرامش و راحت روح و جان سرنشینان.

همراه دیگر مؤمنان، کلنگ به دست می‌گیرد، خندق می‌کند، با بیل جمع‌آوری کرده و با ظرف از خندق بیرون می‌برد. برای حفظ روحیه و خونسردی یارانش با آنها مزاح می‌کند و برای گرم کردن دل و جان آنها را به خواندن اشعار حماسی تشویق می‌نماید. مرتباً آنان را به یاد خدا می‌اندازد و به آینده درخشان و فتوحات بزرگ نوید می‌دهد.

از توطئه منافقان بر حذر می‌دارد و هوشیاری لازم را به آنها می‌دهد. از آرایش جنگی صحیح و انتخاب بهترین روش‌های نظامی لحظه‌ای غافل نمی‌ماند و در عین حال از راه‌های مختلف برای ایجاد شکاف در میان صفوف دشمن از پای نمی‌نشیند. آری، او بهترین مقتدا و اسوه مؤمنان در این میدان و در همه میدان‌هاست.<sup>۱</sup>

امیرالمؤمنین (علیه السلام) که خود برترین دست‌پرورده رسول خداست، در لزوم الگوگرفتن از ایشان، پیروان پیامبر را محبوب‌ترین افراد نزد خدا می‌داند و می‌فرماید: «فَتَأْسَى بِنَبِيِّكَ الْأَطْيَبِ الْأَطْهَرِ (سَلَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ) فَإِنَّ فِيهِ أُسْوَةً لِمَنْ تَأْسَى وَ عَزَاءٌ لِمَنْ تَعَزَّى وَ أَحَبُّ الْعِبَادِ إِلَى اللَّهِ الْمُتَأْسَى بِنَبِيِّهِ وَ الْمُقْتَصِّ لِأَثَرِهِ»<sup>۲</sup> پس به پیامبر پاکیزه و پاکت اقتدا کن که راه و رسم او الگویی است برای الگوظلبلان، و مایه فخر و بزرگی است برای کسی که خواهان بزرگواری باشد. و محبوب‌ترین بنده نزد خدا کسی است که از پیامبرش پیروی کند و گام بر جایگاه قدم او نهد».

نکته: جامعه بشری تشنه الگوست؛ چرا ما بهترین و کامل‌ترین الگورا با زبان روز به جهانیان معرفی نکنیم؟!

## ۵. سخت‌کوشی و تلاش طاقت‌فرسا در امر تبلیغ

رسول خدا (صلی الله علیه و آله) در تبلیغ دین افزون آنکه از نظر روحی شکنجه شدند و مشرکان ایشان را ساحری دروغ‌گو<sup>۳</sup> و مجنون<sup>۴</sup> خطاب کردند، از نظر جسمی نیز مورد اذیت و آزار قرار گرفتند؛ برای نمونه شکمبه شتر بر سر مبارک پیامبر (صلی الله علیه و آله) ریختند و دندان ایشان را شکستند و بدن نازنین آن حضرت را زخمی کردند. همچنین پیامبر (صلی الله علیه و آله) و دیگر مسلمانان را چند سال در شعب ابی طالب ناجوانمردانه محاصره کردند و انواع سختی‌ها را بر ایشان وارد آوردند. این آزار و شکنجه‌ها چنان بود که فرمودند: «مَا أُؤْذِي نَبِيٍّ مِثْلَ مَا أُؤْذِيْتُ»<sup>۵</sup> هیچ پیامبری اذیت نشد، آن‌چنان‌که من آزرده شدم».

در جنگ احد که دندان‌های میانی حضرت شکست و صورتش شکافته شد، چنان این حادثه بر یارانش سخت و گران آمد که گفتند: ای رسول خدا، کاش نفریشان می‌کردی. حضرت

۱. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۷، ص ۲۴۲.

۲. سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۶۰.

۳. ر.ک: ص: ۴.

۴. ر.ک: طور: ۲۹.

۵. محمد بن علی ابن شهر آشوب مازندرانی، مناقب آل ابی طالب (علیه السلام)، ج ۳، ص ۲۴۷.

خورشید در بیان خدا: هفت ویژگی پیامبر رحمت ﷺ از زبان خدای متعال ■ ۳۰۱

فرمود: من برای لعن و نفرین مبعوث نشده‌ام، بلکه برای دعوت به حق و مهربانی برانگیخته گشته‌ام. سپس حضرت در کمال ناباوری یارانش دست به آسمان بالا برد و فرمود: خدایا، قوم مرا هدایت فرما، چراکه آنان نادان‌اند.<sup>۱</sup>

این گونه بود که پیامبر رحمت ﷺ با ایمان کامل به خدای متعال و رسالت خود، برای هدایت مردم سرازیرا نشناختند و همه وجودشان را وقف مردم کردند. آن حضرت به سبب عشق و سوز و تعهد در عمل به وظیفه بی تاب می شدند، تا جایی که در انجام دادن تکلیف، پاهای حضرت متورم و رنگ مبارکشان زرد شده بود.<sup>۲</sup> اینجا بود که خدای متعال خطاب به حضرتش فرمود: «طه \* مَا أُنْزِلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى: <sup>۳</sup> طاهایا \* ای پیامبر، ما این قرآن را بر تو فرو نفرستادیم تا برای رساندن پیام آن به رنج افتی».

امیرالمؤمنین علیه السلام درباره سخت کوشی پیامبر خدای ﷺ در تبلیغ و دشمنی خویشانش با ایشان فرمودند: «تَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ خَاصَّ إِلَى رِضْوَانِ اللَّهِ كُلَّ غَمْرَةٍ وَتَجَرَّعَ فِيهِ كُلَّ غَضَّةٍ وَقَدْ تَلَوْنَ لَهُ الْأَذْتُونَ: <sup>۴</sup> شهادت می دهیم که محمد ﷺ بنده و فرستاده خداست که در راه خشنودی خدا در کام هرگونه سختی و ناراحتی فرو رفت و جام مشکلات و ناگواری‌ها را سر کشید، و روزگاری خویشاوندانش به دورویی و دشمنی با وی پرداختند».

نکته: مقام معظم رهبری (دامت برکاته) فرمودند: «بزرگ‌ترین تبلیغ برای اسلام، شاید همین باشد که ما چهره پیامبر اسلام را برای بینندگان و جویندگان عالم روشن کنیم».<sup>۵</sup>  
چقدر به این مهم توجه و تلاش داشته‌ایم!

## ۶. رأفت و مهربانی بی نظیر

رسول رحمت ﷺ که از خود مردم و در بین مردم بود و درد مردم را چشیده بود، دلسوز آنها بود و در راه تبلیغ دین و برای هدایت آنها تلاش طاقت فرسا داشت. خدای متعال می فرماید: «لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ: <sup>۶</sup> ای

۱. عباس قمی، سفینه البحار، ج ۲، ص ۶۸۱.

۲. عبدعلی بن جمعه حویزی، تفسیر نور الثقلین، ج ۳، ص ۳۶۷.

۳. طه: ۱-۲.

۴. سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۹۴.

۵. «بیانات در دیدار میهمانان شرکت کننده در کنفرانس وحدت اسلامی»، ۱۳۶۸/۰۷/۲۴.

۶. توبه: ۱۲۸.

انسان‌ها، همانا پیامبری از خودتان به سوی شما آمد که رنج و زیانتان بر او دشوار است و سخت هواخواه شماست و با مؤمنان رئوف و بسیار مهربان است».

نکته جالب اینکه خداوند برای خود رحمتی عام و رحمتی خاص قرار داده است و این دو ویژگی را برای پیامبرش نیز بیان می‌دارد. خداوند می‌فرماید که من رحمتی عام دارم: «رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ»<sup>۱</sup> و همین را برای پیامبرش نیز فرموده است: «مَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ»<sup>۲</sup>. همچنین خداوند رحمت و یژه‌اش را به مؤمنان اختصاص می‌دهد و می‌فرماید: «إِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ»<sup>۳</sup> و همین را درباره پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله نیز فرموده است: «بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ»<sup>۴</sup>.

در بیان مهربانی و رأفت رسول خدا صلی الله علیه و آله همین بس که از لجاجت و ایمان‌نیایوردن مردم چنان غصه‌دار بودند که بیم آن بود از شدت اندوه جان بسپارند؛ ازین رو خدای سبحان آن حضرت را دل‌داری می‌داد: «لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ»<sup>۵</sup> ای پیامبر، بیم آن هست که تو خود را از شدت اندوه بر اینکه مشرکان به قرآن ایمان نمی‌آورند، از میان ببری!».

امام خمینی (قدس سره) نیز در این باره فرمود: «در شدت شفقت و رأفت پیامبر بر همه عائله بشری بس است آیه شریفه سوره "شعرا" که فرماید: "لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ". سبحان الله، تأسف به حال کفار و جاحدین حق و علاقه‌مندی به سعادت بندگان خدا کار را چقدر به رسول خدا صلی الله علیه و آله تنگ نموده که خدای تعالی او را تسلیت دهد و دل لطیف او را نگهداری کند که مبدا از شدت هم‌وحزن به حال این جاهلان بدبخت، دل آن بزرگوار پاره شود و قالب تهی کند»<sup>۶</sup>.

امیرالمؤمنین علیه السلام روش تبلیغی پیامبر را این گونه وصف می‌کنند: «پیامبر خدا صلی الله علیه و آله طبعی سیّار بود و برخلاف دیگر طبیبان، خود به سراغ مردم می‌رفت؛ داروها و مرهم‌هایش را خودش آماده می‌کرد و ابزارهای طبابت را با خود می‌برد تا بر هر جا که نیاز باشد، از دل‌های کور و گوش‌های

۱. «رحمت من همه چیز را فرا گرفته است» (اعراف: ۱۵۶).

۲. «ما تو را جز رحمتی برای جهانیان نفرستادیم» (انبیاء: ۱۰۷).

۳. «بی‌گمان خدا به شما بسیار رئوف و بس مهربان است» (حدید: ۹).

۴. «با مؤمنان، رئوف و بسیار مهربان است» (توبه: ۱۲۸).

۵. شعرا: ۳.

۶. سیدروح‌الله خمینی، شرح حدیث جنود عقل و جهل، ص ۲۳۴.

خورشید در بیان خدا: هفت ویژگی پیامبر رحمت ﷺ از زبان خدای متعال ■ ۳۰۳

کر و زبان‌های گنگ مرهم بگذارد. او با داروهای خویش بیماران غفلت‌زده سرگشته را درمان می‌کرد».<sup>۱</sup>

نکته: وقتی طلبه‌ای از مرحوم آیت‌الله مشکینی پرسید می‌خواهم بروم تبلیغ، برای مردم چه بگویم؟ ایشان فرمود برو با مردم زندگی کن.

از موفقیت‌های پیامبر، همراهی همیشگی ایشان با مردم بود؛ ما چقدر در مردم هستیم و درد مردم را از نزدیک لمس کرده‌ایم؟ آنچه ما را از مردم دور می‌کند، بسنده کردن به منبر منهای نشست و برخاست و قاطی شدن با مردم است!

## ۷. مقام شهادت

از ویژگی‌های بارز رسول رحمت ﷺ، مقام شهادت است؛ یکی شاهد بودن بر امتشان که خدا فرمود: «يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا»<sup>۲</sup> ای پیامبر، ما تو را فرستادیم تا بر گفتار و کردار امت گواه باشی و مؤمنان را به پاداش‌های الهی مژده دهی، و کافران و گنهکاران را از کیفر بترسانی».

دیگری که بالاتر از اولی است، شهید شهدا یعنی گواه بودن بر پیامبران الهی ﷺ است که در قرآن می‌خوانیم: «فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا»<sup>۳</sup> پس حالشان چگونه خواهد بود آن‌گاه که از هر امتی گواهی آوریم تا بر کارهایشان گواهی دهد. و تو را ای پیامبر، بر آن مردم گواه آوریم؟»

امیرالمؤمنین علیؑ در تبیین این آیه فرمودند: «روز قیامت، رسول خدا ﷺ بر همه انبیای گذشته گواه خواهد».<sup>۴</sup>

## چند نکته در تبیین و کاربردی‌سازی این ویژگی:

(الف) در روایتی می‌خوانیم گاهی رسول رحمت ﷺ این آیه را که می‌شنید، گریه می‌کرد و می‌فرمود: «من چگونه به اعمال امتم شهادت دهم؟! چگونه به خدا بگویم امت من این کارها را انجام داده‌اند؟»<sup>۵</sup>

۱. سیدرضی، نهج البلاغه، خطبه ۱۰۸.

۲. احزاب: ۴۵.

۳. نساء: ۴۱.

۴. محمد بن مسعود عیاشی، تفسیر عیاشی، ج ۱، ص ۲۴۲.

۵. ر.ک: عبدعلی بن جمعه حویزی، تفسیر نور الثقلین، ج ۱، ص ۴۸۲.

در روایت دیگری می‌خوانیم امام صادق علیه السلام فرمود:

مَا لَكُمْ تَسُوءُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ رَجُلٌ كَيْفَ تَسُوءُهُ فَقَالَ أَمَا تَعْلَمُونَ أَنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَيْهِ فَإِذَا رَأَى فِيهَا مَعْصِيَةً سَاءَهُ ذَلِكَ فَلَا تَسُوءُوا رَسُولَ اللَّهِ وَشُرُوءَهُ<sup>۱</sup>

شما را چه می‌شود که پیغمبر خدا صلی الله علیه و آله را آزار می‌دهید و او را اندوهگین می‌کنید؟ مردی گفت: پیامبر که در بین ما نیست پس چگونه ما او را اذیت می‌کنیم؟ حضرت فرمود: مگر نمی‌دانید که اعمال شما بر آن حضرت عرضه می‌شود و چون گناهی در آن ببیند، اندوهگین می‌شود و اگر عمل خوبی ببیند، خوشحال می‌شود؛ پس به پیغمبر بدی نکنید و او را با عبادات و طاعات خویش مسرور سازید.

#### ب) داستان گفتگویی مخفیانه

در جنگ بدر که هفتاد نفر از جمله بستگان پیامبر اسیر شدند، عباس عموی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نیز به اسارت درآمد. پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله اعلام کردند که برای آزادی اسیران، آنهایی که می‌توانند به چند نفر از کودکان و نوجوان سواد خواندن و نوشتن را آموزش دهند و آنها که نمی‌توانند، باید فدیة پرداخت کنند؛ هیچ‌گونه تبعیضی نیز قائل نشدند. عباس که هنوز مسلمان نشده بود، از پیامبر درخواست کرد تا او را معاف کنند و گفت که پولی برای آزادی‌اش ندارد. پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله با علم غیب به او یادآوری کردند که وقتی خواستی از همسرت جدا شوی و به جنگ بیایی، کیسه پولی به او دادی و گفتی این بماند برای روز مبادا.<sup>۲</sup>

#### ج) زمان و مکان مانع علم پیامبر نمی‌شود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در مسجد خود در مدینه نشسته بودند، درحالی‌که جعفر بن ابی‌طالب و زید بن حارثه به همراه گروهی از مسلمانان در جنگ موته شرکت کرده بودند. یک‌مرتبه فرمودند: برادران شما وارد جنگ با مشرکان شده‌اند ... تا اینکه فرمود: اکنون جعفر بن ابی‌طالب پرچم را برداشته است و برای جنگ پیش رفته است. همانا دست راست وی قطع شد، دست چپ او نیز قطع شد و سپس فرمود: جعفر شهید شد و پرچم بر زمین افتاد ... سپس فرمود: پرچم را عبدالله بن رواحه برداشت و خبر شهادت دیگر سرداران لشکر را با جزئیات دادند.<sup>۳</sup>

۱. محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، ج ۱، ص ۲۱۹.

۲. احمد بن اسحاق یعقوبی، تاریخ یعقوبی، ج ۲، ص ۴۶؛ محسن قرائتی، تفسیر نور، ج ۳، ص ۳۵۹.

۳. قطب‌الدین سعید بن هبة الله راوندی، الخرائج و الجرائح، ج ۱، ص ۱۶۶.

#### د) خبر دادن از زمان‌های دیگر

پیامبر اکرم ﷺ نه تنها از زمان خودشان بلکه از زمان‌های گذشته و آینده نیز خبر می‌دادند. مانند اینکه مقداری خاک کربلا را به ام سلمه داد و فرمود: این خاک سرزمینی است که حسین من در آنجا به شهادت می‌رسد.<sup>۱</sup> یا چگونگی شهادت اباذر را به او فرمود. جناب اباذر گفت: «أَخْبَرَنِي أَنِّي أَمُوتُ فِي أَرْضٍ غُرْبَةٍ وَأَنَّهُ يَلِي غُسْلِي وَدَفْنِي وَالصَّلَاةَ عَلَى رَجُلٍ مِنْ أُمَّتِهِ الصَّالِحُونَ»<sup>۲</sup> پیغمبر به من خبر داد تو در سرزمین غریبی از دنیا می‌میری و انسان‌های صالح و باکرامتی بدن تو رو غسل می‌دهند».

این مطالب قطره‌ای بود از ویژگی‌های نبی خاتم ﷺ؛ امید که از ایشان الگو گیریم و به بهترین وجه شخصیت و سیره صحیح ایشان را برای عالمان بیان کنیم.

#### کتاب‌نامه

قرآن کریم.

۱. ابن بابویه قمی، محمد بن علی (صدوق)، عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۱، تهران: جهان، ۱۳۷۸ ش.
۲. \_\_\_\_\_، علل الشرائع، ج ۱، قم: کتابفروشی داوری، ۱۳۸۵ ش.
۳. ابن شهر آشوب مازندرانی، محمد بن علی، مناقب آل ابی طالب علیهم السلام، ج ۱، قم: علامه، ۱۳۷۹ ق.
۴. جوادی آملی، عبدالله، سیره رسول اکرم صلی الله علیه و آله در قرآن، ج ۱، قم: اسراء، ۱۳۷۸ ش.
۵. حویزی، عبدعلی بن جمعه، تفسیر نور الثقلین، ج ۴، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۵ ق.
۶. خمینی، سیدروح الله، شرح حدیث جنود عقل و جهل، ج ۱، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی رحمته الله علیه، ۱۳۷۸ ش.
۷. دیلمی، حسن بن محمد، ارشاد القلوب الی الصواب، ج ۱، قم: شریف رضی، ۱۴۱۲ ق.
۸. راوندی، قطب‌الدین سعید بن هبة الله، الخرائج و الجرائح، ج ۱، قم: مؤسسه امام مهدی عجل الله تعالی فرجه، ۱۴۰۹ ق.
۹. طباطبائی، سید محمد حسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۵، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۷ ق.

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۴۱.

۲. محمد بن احمد فتال نیشابوری، روضة الواعظین و بصيرة المتعظین، ج ۲، ص ۲۸۴.

۱۰. عیاشی، محمد بن مسعود، تفسیر العیاشی، چ ۱، تهران: المطبعة العلمية، ۱۳۸۰ ش.
۱۱. فتال نیشابوری، محمد بن احمد، روضة الواعظین و بصيرة المتعظین، چ ۱، قم: رضى، ۱۳۷۵ ش.
۱۲. قرائتی، محسن، تفسیر نور، چ ۱۱، تهران: مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۳ ش.
۱۳. قمی، عباس، سفينة البحار، چ ۱، قم: اسوه، ۱۴۰۴ ق.
۱۴. قمی، علی بن ابراهیم، تفسیر القمی، چ ۱، قم: دارالکتاب، ۱۴۰۴ ق.
۱۵. کراجکی، محمد بن علی، کنز الفوائد، چ ۱، قم: دارالذخائر، ۱۴۱۰ ق.
۱۶. کلینی، محمد بن یعقوب، الکافی، چ ۱، قم: دارالحديث، ۱۴۲۹ ق.
۱۷. مجلسی، محمدباقر، بحار الأنوار، چ ۲، بیروت: دار إحياء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، چ ۱، تهران: دارالکتب الإسلامية، ۱۳۷۴ ش.
۱۹. یعقوبی، احمد بن اسحاق، تاریخ یعقوبی، بیروت: دارصادر، [بی‌تا].